

KŁOPOTY Z „BIAŁĄ PODLASKĄ”, CZYLI O NIEKTÓRYCH NAZWACH POLSKICH MIAST W TEKSTACH ROSYJSKICH

Słowa kluczowe: nazwy własne, język rosyjski, toponimy, przekład.

W porównaniu języków zazwyczaj nie przywiązuje się szczególnej wagi do kwestii odpowiedniości międzysystemowych odnoszących się do sfery nazw własnych. Wymownym tego potwierdzeniem są słowniki dwujęzyczne, w których nazwy własne bądź w ogóle nie są uwzględniane – wzorem słowników jednojęzycznych, objaśniających, bądź też zajmują w nich marginalne miejsce. Nie inaczej przedstawia się sprawa w przypadku słowników polsko-rosyjskich; nie sposób jednak nie zauważyć, że w wydanym w roku 2005 *Wielkim słowniku polsko-rosyjskim* pod red. Jana Wawrzyńczyka, który stanowi dzieło całkowicie nowe, nie zaś skorygowaną czy uzupełnioną wersję słowników dawniejszych, po raz pierwszy nazwy własne zaistniały jako pokaźna grupa haseł. Jest to przy tym grupa wmontowana w siatkę hasłową słownika, a nie tak jak dawniej ujęta odrębnie w postaci suplementu¹.

Kłopoty z mówieniem po rosyjsku o polskich realiach wynikają w dużej części z problemów, jakie sprawiają polskie nazwy własne, w tym nazwy miast. Nie jest to oczywiście specyficzna trudność, swoista tylko dla tej pary języków, lecz problem natury ogólniejszej, jednak w największym stopniu dotyczący takich par języków, które posługują się różnymi systemami pisma. Wynika z tego konieczność przekazania brzmienia nazwy obcojęzycznej za pomocą dostępnych środków graficznych. W niniejszym tekście pozwolę sobie jednak pominąć zagadnienie reguł przekazu w języku rosyjskim brzmienia obcych nazw własnych, tym bardziej że poświęcono już mu obszerne opracowania, ujmujące w postaci tabel reguły przekazu w języku rosyjskim nazw własnych z wielu języków, nie tylko z polskiego. Należy tu wymienić przede wszystkim kilkakrotnie wznawiany i aktualizowany poradnik R.S. Gilarewskiego i B.A. Starostina *Иностранные имена и названия в русском тексте* (1975, 1978, 1985), a ostatnio także aneks w książce D.I. Jermołowicza *Имена собственные: теория и практика межъязыковой*

¹ Suplement zatytułowany *Nazwy geograficzne* obok innych suplementów zawierających inne grupy nazw własnych znajduje się na przykład w wielokrotnie wznawianym *Wielkim słowniku polsko-rosyjskim* D. Hessena i R. Stypuły.

неподачу (2005). Ograniczę się więc do stwierdzenia, że rekomendacje zamieszczone we wszystkich tych wydaniach zawierają liczne rozwiązania dyskusyjne, a niekiedy nawet oczywiste błędy, widoczne nawet dla czytelnika nie zajmującego się profesjonalnie leksykografią. Także liczba nazw w nich ujętych jest bardzo ograniczona.

Strona fonetyczno-graficzna nie wyczerpuje jednak problemu. Nie mniej istotne są kwestie gramatyczne, przede wszystkim kwestia rodzaju gramatycznego oraz odmiany nazw polskich, zmuszonych do funkcjonowania w obcojęzycznym kontekście².

Bardzo wymownym przykładem tych kłopotów jest nazwa *Biała Podlaska*, która nawet rodzimym użytkownikom polszczyzny sprawia trudności. Mówienie więc o tym mieście w języku rosyjskim jeszcze te trudności potęguje, rodzi nieporozumienia gramatyczne, mnoży niejasności. Jako źródła kłopotów z tą nazwą można wymienić:

- złożoność nazwy i związane z nią kwestie: pisowni oraz odmiany poszczególnych części;
- przymiotnikowy charakter obu członów.

Naturalne w tych warunkach poszukiwanie ratunku w słownikach dwujęzycznych (polsko-rosyjskich) oraz rosyjskich słownikach skupiających nazwy własne nie zawsze okazuje się owocne, ponieważ – co zamierzam wykazać w dalszej części niniejszego tekstu – zapisy słownikowe bywają po pierwsze niejasne (niejednoznaczne), a po drugie rozbieżne (różne w różnych słownikach bądź niekonsekwentne w ramach tego samego słownika).

Mówiąc o Białej Podlaskiej po rosyjsku, stajemy zatem przed następującymi pytaniami:

- czy tłumaczyć pierwszy człon, tj. przekazywać jego oczywistą dla każdego Polaka wewnętrzną semantykę, czy pozostawić ją w polskim brzmieniu?
- czy pisać obie części rozdzielnie, jak po polsku, czy z kreską (dywizem), jak nazwy dwuczłonowe rosyjskie?
- czy pisać drugi człon z jednym *c*, tj. tak jak po polsku z jednym *s*, czy z dwoma, uwzględniając sufiksarność drugiego z nich, a rdzeniowość pierwszego, tj. zgodnie z regułą pisowni rosyjskiej?
- czy odmieniać każdy z członów nazwy, czy tylko ostatni lub tylko pierwszy i według jakiej odmiany? A może w ogóle jej nie odmieniać?

² Do tych kwestii odnosi się mój słownik nazw własnych, którego koncepcję przedstawiłem w artykule *Polsko-rosyjski słownik nazw własnych – założenia programowe i wybrane materiały*. [w:] Pstyga A. (red.). *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza II*. Gdańsk 2005, s. 93–101. Słownik jest w druku w wydawnictwie UMCS.

Konieczność rozstrzygnięcia podobnych wątpliwości mocno utrudnia użycie nazwy w tekście rosyjskim, konieczne przecież w sytuacji, gdy przedmiotem rozmowy czy wypowiedzi pisemnej jest dane miasto, a zatem należy je jednoznacznie nazwać, trudno też uniknąć dalszego używania jego nazwy. Występowanie takich nazw w tekstach polskich sprawia także znaczną trudność przy ich tłumaczeniu na język rosyjski, narażając je na błędy, niejasności, nieporozumienia.

Materiałem, który posłuży mi do przedstawienia tego zagadnienia, są wybrane nazwy polskich miast, charakteryzujące się strukturą dwuczłonową, tak jak tytułowa nazwa *Biała Podlaska*. Nie są to w języku polskim nazwy rzadkie, rozpatrzmy tu więc szereg przykładów, poddamy analizie proponowane w słownikach rosyjskie odpowiedniki tych nazw, odniesiemy się do poszczególnych propozycji ich przekazu w języku rosyjskim. Wszystkie te nazwy odznaczają się szczególnymi właściwościami gramatycznymi, powodującymi w konfrontacji polsko-rosyjskiej problemy. Wśród dwuczłonowych nazw polskich miast można wyróżnić następujące grupy:

- a) nazwy złożone z dwóch członów przymiotnikowych, tj. nazwy dwuprzymiotnikowe;
- b) nazwy złożone z połączenia przymiotnika z rzeczownikiem, tj. nazwy przymiotnikowo-rzeczownikowe;
- c) nazwy złożone z połączenia rzeczownika z przymiotnikiem, tj. nazwy rzeczownikowo-przymiotnikowe.

Sposób przekazu tych nazw w tekście rosyjskim przedstawię na podstawie rekomendacji podawanych przez słowniki oraz rosyjski atlas geograficzny. Biorę pod uwagę dwa typy słowników: słowniki normatywne języka rosyjskiego wydane w Rosji oraz słowniki polsko-rosyjskie wydane w Polsce. Oto wykaz tych źródeł:

Ф.Л. Агеенко, М.В. Зарва, *Словарь ударений для работников радио и телевидения* под ред. Д.Э. Розенталя, Москва, 1984 (dalej: AZ);

Ф.Л. Агеенко, *Русское словесное ударение. Словарь имен собственных*, Москва, 2001 (dalej: Ag);

D. Hessen, R. Stypuła, *Wielki słownik polsko-rosyjski*, wydanie VII, Warszawa 2004 (dalej: HS);

J. Wawrzyńczyk, M. Kuratczyk, E. Małek, H. Bartwicka, *Wielki słownik polsko-rosyjski* (red. nacz. J. Wawrzyńczyk), Warszawa 2005 (dalej: Waw);

Малый атлас мира, Москва, 1987 (dalej: MAM).

Wszystkie te publikacje są edycjami autorytatywnymi, powszechnie stosowanymi, zatem powinny być źródłami poprawnych form, rozstrzygającymi w przypadku zaistnienia wątpliwości.

Nazwy dwuprzymiotnikowe

Jest to grupa nazw stosunkowo nieliczna; do niej właśnie zalicza się tytułowa nazwa *Biała Podlaska* i dlatego niniejszy przegląd rozpoczyna się od tej grupy.

Biała Podlaska: *Бяла-Подляска* (MAM, HS); *Бяла-Подляска, -и* (AZ, Ag); *Бяла-Подляска, неизм.* (Waw).

Wszystkie źródła rekomendują postać *Бяла-Подляска*. Widzimy zatem, że w języku rosyjskim pierwszy człon, mimo jego oczywistego znaczenia, nie jest tłumaczony (**Белая*), lecz przekazywany zgodnie z jego brzmieniem, tj. fonetycznie. Przymiotnikowy charakter drugiego członu również nie jest widoczny. Wyraża się to w szczególności w pisowni przez jedno *с*, to znaczy bez uwzględnienia granicy morfemowej pomiędzy rdzeniem a sufiksem *-ск-*. Oba człony łączy kreska (dywiz). Mimo tych wspólnych właściwości poszczególne zapisy nie są jednak zgodne. Zapis HS jest pozbawiony jakichkolwiek informacji o odmianie. Zapis z uwagą *-и* (AZ, Ag) sugeruje odmianę tylko drugiego członu, choć pewności nie ma. Należałoby z tego wnosić, że drugi człon odmieniałby się rzeczownikowo tj.: *Бяла-Подляски, ... в Бяла-Подляске*, a zatem tak, jak wielu Polaków odmienia ją błędnie po polsku: *Białej Podlaski, ... w Białej Podlasce*. Z kolei Waw podaje, że nazwa ta jest nieodmienna. Obie informacje są wzajemnie sprzeczne. Wydaje się, że wobec wątpliwości rodzących się przy próbie użycia nazwy w przypadkach zależnych rozwiązanie proponowane przez Waw jest wygodniejsze i zrzeczniejsze, jednak wydaje się, że dla jasności składniowej należałoby zalecać dodawanie odmieniającego się bez trudu wyrazu *город*: *города Бяла-Подляска, ... в городе Бяла-Подляска*.

Sucha Beskidzka: *Суха-Бескидзка* (MAM); w pozostałych źródłach brak.

Widzimy, że schemat przekazu tej nazwy w języku rosyjskim jest taki sam, jak w przypadku poprzednio analizowanej nazwy *Biała Podlaska*. Niestety poza atlasem na próżno szukać tej nazwy w słownikach, a szkoda, bo jej przekaz w języku rosyjskim nie jest jak widać łatwy.

Nazwy przymiotnikowo-rzeczownikowe

To grupa liczna, włączająca głównie nazwy z pierwszym znaczącym członem *Nowy / Nowa*. Rozpatrzymy tu tylko niektóre spośród nich.

Nowy Sącz: *Новы-Сонч* (MAM, HS, Waw); *Новы-Сонч, -а* (AZ, Ag).

Nowy Targ: *Новы-Тарг* (MAM, HS); *Новы-Тарг, -а* (AZ, Ag), w Waw brak.

O odmianie obu nazw nie odnajdziemy w słownikach polsko-rosyjskich nic. W słownikach rosyjskich powtarza się zapis sugerujący odmianę tylko drugiego członu, a zatem mielibyśmy odmianę: *Новы-Сонча, ... в Новы-Сонче* i analogicznie w przypadku *Nowego Targu*: *Новы-Тарга, ... в Новы-Тарге*. Widzimy, że podobnie jak w przypadku *Białej Podlaskiej* mimo oczywistego

także dla Rosjanina znaczenia pierwszego członu nie jest on tłumaczony, lecz przekazywany fonetycznie. Jednak konsekwencją takiego podejścia jest jego nieodmienność, która kontrastuje z odmieniającym się drugim, rzeczownikowym członem. Kontrast ten może sprawiać wrażenie niezręcznego, bo wprowadzającego wewnętrzną nierównoległość gramatyczną w nazwie. Dlatego w obu przytoczonych (i podobnych) przypadkach słuszniejsze wydaje się rozwiązanie zaproponowane przy nazwie *Biała Podlaska*: użycie nieodmienne wraz z poprzedzającym wyrazem *город*: *города Новы-Сонч*,... *в городе Новы-Сонч*, godzące bezproblemową odmiennością wyrazu *город* z nieodmiennością obu członów nazwy *Новы-Сонч*.

Nowa Huta: *Нова-Гута*, -ы (AZ); *Нова-Гута*, *Нова-Гуты* (Ag); *Нова-Гута* (HS); w MAM i w Waw brak.

Tu świadectwa są rzadsze, bo atlas nie podaje dokładnej mapy okolic Krakowa, a niezwykle skądinąd bogaty w nazwy własne Waw pomija tę nazwę. Poszczególne propozycje podawane przez słowniki HS, AZ i Ag różnią się, przy czym właściwie tylko ostatni z nich nie pozostawia wątpliwości co do odmiany. Jeśli znajdziemy tę nazwę w słowniku, to tak czy inaczej raczej z rekomendacją odmiany tylko drugiego członu. Rodzi to takie same wątpliwości, jak w przypadkach opisanych poprzednio. Uznajmy więc, że w tym wypadku także celowe będzie pozostawianie nazwy własnej w jej nieodmiennej postaci, poprzedzone jednak innym wyrażeniem: *пригород* <Кракова>. Wyraz *пригород*, trudny do jednoznacznego przetłumaczenia na język polski, oznacza bowiem miejscowość położoną w bezpośredniej bliskości dużego miasta, ściśle z nią związaną.

Nowa Sól: *Нова-Соль* (MAM, Waw); w ZA, w Ag i w HS brak.

Zduńska Wola: *Здуньска-Воля* (MAM, AZ, Ag, HS, Waw).

W obu powyższych jednostkach zwraca uwagę brak w słownikach jakiegokolwiek informacji o odmianie, co wydaje się wyraźną wadą tych zapisów. Członcy nie są tłumaczone, co widać szczególnie wyraźnie w przypadku nazwy *Nowa Sól*, lecz przekazywane fonetycznie.

Zielona Góra: *Зелёна-Гура* (MAM, HS, Waw); *Зелёна-Гура*, -ы (Ag); *Зелёна Гура*, -ы (*Зелёная Гура*) (AZ).

Jelenia Góra: *Еленя-Гура* (MAM, Ag, HS, Waw); *Еленя-Гура*, -ы (AZ).

Oba powyższe przypadki są w języku polskim analogiczne. Oczekiwanie, że analogicznie będą także wyglądać ich rosyjskie odpowiedniki, jednak okazuje się zawodne. Ponadto w każdym z tych obu przypadków rekomendacje są bardzo rozbieżne. Przy nazwie *Zielona Góra* jeden ze słowników rosyjskich dopuszcza nawet wariant z przetłumaczonym pierwszym (przymiotnikowym) członem nazwy. Niestety większość źródeł w obu rozpatrywanych tu przypadkach nie podaje odmiany nazw rosyjskich, ani też nie określa ich jako nieodmienne.

Tarnowskie Góry: *Тарновске-Гуры* (MAM); *Тарновске-Гуры*, *нескл.* (ZA); *Тарновске-Гуры*, *ср.* (Waw); w Ag i w HS brak.

Waw określa przy tej nazwie dodatkowo rodzaj gramatyczny nazwy, i jest to rodzaj... nijaki. Doprawdy trudno dopatrzeć się przyczyny takiego zaklasyfikowania: oczywiście rodzaj tej nazwy jest męski, zgodnie z zasadą określania rodzaju rzeczowników nieodmiennych według rodzaju rzeczownika semantycznie nadrzędnego (hiponimu): jest nim wyraz *gorod*, będący rodzaju męskiego.

Nazwy rzeczownikowo-przymiotnikowe

Bielsko-Biała: *Бельско-Бяла* (MAM); *Бельско-Бяла*, ⚭ (AZ, Ag); *Бельско-Бяла неизм. м.* (Waw, HS).

Tu stwierdzamy sprzeczne rekomendacje: według słowników rosyjskich nazwa jest odmienna, według polskich – nieodmienna. Przypadek wydaje się do rozstrzygnięcia podobnie jak *Biała Podlaska*. Dodatkowo słowniki polskie podają informację o rodzaju męskim nazwy, co wydaje się istotne przy próbach połączenia jej z przymiotnikiem, np. *весь Бельско-Бяла*; praktycznie jednak znacznie naturalniej wygląda i tu użycie wyrazu *gorod*: *весь город Бельско-Бяла*, a w razie konieczności odmiany – odmienianie tego właśnie, dodanego członu: *города Бельско-Бяла*, ... *о городе Бельско-Бяла*.

Piotrków Trybunalski: *Пётркув-Трыбунальски* (MAM); *Пётркув-Трыбунальски*, нескл. (ZA, Ag, Waw); *Пётркув-Трыбунальски* (HS).

HS adaptuje brzmienie drugiego członu do fonetyki rosyjskiej, zastępując twarde połączenie [try] miękkim [mpu], pozostałe źródła zachowują wymowę polską. Dodajmy jeszcze jedną uwagę: o tym mieście (jak zresztą o wszystkich innych z tej grupy) można mówić potocznie *Piotrków*, co odnotowuje tylko jeden słownik – Ag, podając jednak rozłącznie dwa hasła, co sugeruje, że chodzi o dwa różne miasta. Lepsze byłoby uwzględnienie obu zapisów jako wariantów, z zaznaczeniem potoczności drugiego.

Tomaszów Mazowiecki: *Томашув-Мазовецки* (MAM, HS); *Томашув-Мазовецки*, нескл. (ZA, Ag, Waw).

Tomaszów Lubelski: *Томашув-Любельски* (MAM); *Томашув-Любельски*, нескл. [бэ] (ZA); w Ag, HS i Waw brak.

Oba przypadki są analogiczne, ale drugi rzadziej uwzględniany, a szkoda: autorzy nie uwzględnili trudności w przekazaniu polskiego derywatu od nazwy miasta *Lublin*. Zaproponowany przez atlas i ZA zapis przekazuje fonetycznie nazwę polską, co prowadzi do naruszenia tożsamości morfologicznej, zrywając związek między *Lublin* a *lubelski* (por. ros. *Люблин – люблинский*); to samo obserwujemy w nazwie *Stargard Szczeciński*:

Stargard Szczeciński: *Старгард-Щециньски* (MAM, HS); *Старгард-Щециньски*, нескл. (ZA, Ag, Waw).

Użycie miękkiego znaku w zgodnie podawanej przez wszystkie źródła formie zapisu wskazuje na preferowanie bliskości fonetycznej kosztem tożsamości morfologicznej, ignoruje on bowiem więź między tą nazwą

a nazwą *Szczecin*: rosyjska postać tej ostatniej *Щецин* nie daje podstaw do użycia miękkiego znaku, ponieważ przymiotnik od niej zgodnie z regułami słowotwórstwa rosyjskiego powinien mieć postać *щецинский*.

Ruda Śląska: *Руда-Слѣнска* (MAM, HS, Waw); *Руда-Слѣнска, -и* (ZA), w Ag brak.

Ostrowiec Świętokrzyski: *Островец-Свентокишински* (MAM, Waw); *Островец-Свентокишински, нескл.* (ZA); w Ag i HS brak.

W obu przypadkach na podstawie Waw nie można dowiedzieć się niczego o odmienności bądź nieodmienności tych nazw. Przy tłumaczeniu konsekwencją może być przeniesienie charakterystyk z języka polskiego, co w świetle danych ZA będzie błędne. ZA podaje także wariant potoczny *Островец*, nie precyzując jednak odmiany.

Gorzów Wielkopolski: *Гожув-Велькопольски* (MAM); *Гожув-Велькопольски, нескл.* (ZA, Waw); *Гожув Велькопольски* (Ag).

Niespodzianką jest pojawienie się w Ag zapisu bez kreski (bez dywizu), co pozostaje w niezgodzie z zapisami w tym samym słowniku pozostałych, analogicznych przecież przypadków nazw, opisanych powyżej.

Przegląd rosyjskojęzycznych wariantów rozpatrywanej tu grupy nazw miast pozwala na kilka wniosków. Widzimy, że rosyjskie odpowiedniki polskich nazw dwuczłonowych nigdy nie zachowują polskiej odmiany przymiotnikowej. Pisane są z kreską (z dywizem), tak samo jak dwuczłonowe bądź trójczłonowe nazwy rosyjskie (por. np. *Переславль-Залесский, Ростов-на-Дону*). Kwestia odmienności tych nazw pozostaje jednak nierozstrzygnięta, co uwidacznia się w rywalizacji dwóch poglądów: o nieodmienności i o odmienności tylko drugiego członu (co w zasadzie nie dotyczy nazw rzeczownikowo-przymiotnikowych), w znacznych rozbieżnościach rekomendacji oraz w licznych przypadkach unikania informacji o odmianie. Wydaje się, że we wszystkich nazwach tego typu można rekomendować ich odmienianie za pomocą dodawania wyrazu *город*.

Przedstawiony tu przegląd, jak można przypuszczać, nie tylko pokazuje rzeczywiste kłopoty z nazwami polskich miast, które znajdują się w tekstach napisanych czy wygłaszanych w języku rosyjskim, lecz także ujawnia niezadowolający stan źródeł, które mogłyby, a nawet powinny służyć jako pomoc w rozwiązywaniu tych kłopotów. Spełnianie tej funkcji jest jednak w wielu, właściwie nieomal we wszystkich zanalizowanych tu przypadkach wątpliwe. Stwierdza się rozbieżności w rekomendacjach zamieszczonych poszczególnych źródłach, mające niekiedy charakter sprzeczności, przy czym zdarza się że rozbieżności te występują wewnątrz jednego i tego samego słownika. Ponadto szereg zapisów zastosowanych w słownikach zamiast rozwiewać wątpliwości mnoży je, zamiast odpowiadać na pytania powoduje powstawanie nowych.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są trudności w formowaniu i używaniu rosyjskich odpowiedników nazw polskich miast o strukturze dwuczłonowej. Nazwy takie, w polskiej nomenklaturze toponimicznej częste (*Biała Podlaska, Gorzów Wielkopolski, Nowy Sącz* itp.), sprawiają znaczne trudności w tłumaczeniach tekstów o Polsce na język rosyjski oraz w redagowaniu wypowiedzi w tym języku. Dokonany w artykule przegląd odpowiedników pozwala na sformułowanie reguł ich tworzenia: dominację zapisu fonetycznego nad przekazem cech morfologicznych oraz pisownię z dywizem, ale nie likwiduje trudności występujących przy ich użyciu w tekstach. Analiza odpowiedników podawanych w słownikach jednojęzycznych i dwujęzycznych wykazuje wady zapisów leksykograficznych: rozbieżność rekomendacji, niekonsekwencje w zapisach, niejasność w charakterystyce gramatycznej, głównie dotyczącą sposobu odmiany nazw.

„BIAŁA PODLASKA” IN TRANSLATION – PROBLEMS IN RENDERING THE NAMES OF SOME POLISH CITIES IN RUSSIAN TEXTS

Key words: proper names, the Russian language, toponymes, translation.

Summary

The aim of the article is to present the problems in rendering and finding Russian counterparts for some two-part names of Polish cities. Such names as *Biała Podlaska, Gorzów Wielkopolski* or *Nowy Sącz*, which are common in the Polish toponymic terminology, cause much trouble both in translating texts about Poland into Russian and editing of the like publications in this language. The survey of such counterparts enclosed in the article helps to acquire the rules of their formation. Phonetic entries prevail over the ones rendering morphological features and hyphenated spelling, which does not eliminate all the problems of their usage in texts. Likewise, the analysis of city name counterparts enclosed in mono and bilingual dictionaries also points to the discrepancies in the lexicographical usage of two-part city names: inconsistent recommendation, varied forms accepted in publications, and a lack of clarity in grammatical description related mostly to the inconsistent flexion of the names.

Literatura

1. Агеенко Ф.Л., *Русское словесное ударение. Словарь имен собственных*, Москва, 2001.
2. Агеенко Ф.Л., Зарва М.В., *Словарь ударений для работников радио и телевидения под ред. Д.Э. Розенталя*, Москва, 1984.
3. Ермолович Д.И., *Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи*, Москва, 2005.
4. Гиляревский Р.С., Старостин Б.А., *Иностранные имена и названия в русском тексте, изд. 3-е, исправл. и дополн.*, Москва, 1985.
5. Hessen D., Stypuła R., *Wielki słownik polsko-rosyjski*, wydanie VII, Warszawa 2004.
6. Lewicki R., *Polsko-rosyjski słownik nazw własnych – założenia programowe i wybrane materiały*. [w:] *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza II*. (red.) Pstyga A., Gdańsk 2005, s. 93–101.
7. *Малый атлас мира*, Москва, 1987.
8. *Национальный корпус русского языка*: www.ruscorpora.ru.
9. Wawrzyńczyk J., Kuratczyk M., Małek E., Bartwicka H., *Wielki słownik polsko-rosyjski* (red. nacz. Wawrzyńczyk J.), Warszawa 2005.